

До разової спеціалізованої вченої ради,
утвореної на підставі рішення
Вченої ради Національної академії внутрішніх справ
від 28 травня 2024 року,
03035 м. Київ-ДСП, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
завідувача відділу науково-правових експертиз Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз Національної академії наук України
КРАСИЦЬКОЇ Лариси Василівни на дисертацію
СИНЕЛЬНИКОВА Євгена Володимировича
за темою «Цивільне судочинство у справах щодо визначення місця
проживання малолітньої дитини», подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження
Синельникова Євгена Володимировича «Цивільне судочинство у справах
щодо визначення місця проживання малолітньої дитини» не викликає сумніву,
оскільки в умовах воєнного стану в Україні значно збільшилася кількість
спорів щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, що
обумовлено як виїздом дітей за кордон з одним із батьків і станом чинного
законодавства України щодо перетинання державного кордону України, так й
питаннями повернення дитини до держави її постійного місця проживання. У
національній доктрині приватного права проблемні питання цивільного
судочинства у справах щодо визначення місця проживання малолітньої
дитини системно та комплексно не досліджувалися, лише фрагментарно цих
питань торкалися дослідники сімейно-правового регулювання прав та
обов'язків матері, батька та дитини. Тому можна стверджувати, що надане на
рецензування дисертаційне дослідження Є. В. Синельникова є необхідним та
своєчасним.

У правозастосовній діяльності усталеними були підходи щодо
неможливості встановлення судом почергового проживання малолітньої
дитини з кожним із батьків, хоча така практика притаманна іноземним

країнам. Крім того, деякий час суди активно застосовували положення принципу 6 Декларації прав дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 р., в якому передбачалося, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, бути розлучена зі своєю матір'ю. Ці та інші чинники засвідчують, що на рівні дисертаційного дослідження потребує системного наукового аналізу проблематика визначення місця проживання малолітньої дитини з позиції науки цивільного процесуального права.

Рівень виконання здобувачем поставленого наукового завдання.

Є. В. Синельников поставив перед собою мету, яка полягала у розробленні загально-правових засад цивільного судочинства у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини. Проведений аналіз дисертаційного дослідження, зроблених висновків і рекомендацій за цією дисертацією, надає підстави для висновку, що мету дисертаційного дослідження досягнуто і поставлені завдання здобувачем виконано повністю.

Здобувачем вдало було обрано структуру дисертації, що сприяло виконанню поставлених наукових завдань. Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Ретельний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі структурні частини дисертаційного дослідження пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Методологія цього дисертаційного дослідження складається з системи принципів і способів пізнання, необхідних для дослідження процедури вирішення судом спорів про визначення місця проживання малолітньої дитини, серед яких можна виділити методи філософського, загальнонаукового та спеціально-наукового рівня (с. 35 дисертації). Виокремлення дисертантом зазначених рівнів наукового пізнання свідчить про ґрунтовне опанування дисертантом пошуковим та науковим інструментарієм, методологією науки

цивільного процесуального, сімейного права. Дисертант вміло застосував основні методи дослідження правових явищ. Зокрема крізь призму історико-правового методу вдалося вивчити розвиток вітчизняної доктрини, здійснити ретроспективний огляд законодавства України у досліджуваній сфері правового регулювання, а також у правозастосовній діяльності. Порівняльно-правовий метод надав можливість дослідити зміст та практику застосування міжнародно-правових норм, які стосуються вирішення спорів про визначення місця проживання дитини, норм, які випрацювані іноземними державами, а також норм національного законодавства.

У цілому аналіз дисертаційного дослідження свідчить про наявність у дисертанта ґрунтовних навичок застосування методології наукової діяльності при проведенні цього дослідження.

Ступінь новизни представлених теоретичних результатів проведеного здобувачем дослідження та їх наукової обґрунтованості. Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою дисертації свідчить, що *результати дисертаційного дослідження Є. В. Синельникова мають необхідний рівень наукової новизни і є достовірними.* Сформульовані висновки, узагальнення та пропозиції відповідають зазначеним рівням наукової новизни.

У **Розділі 1 «Загальнотеоретичні та методологічні засади дослідження питань здійснення цивільного судочинства у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини»** автор аналізує стан наукової розробки проблеми та визначає методологію дослідження проблем цивільного судочинства у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини. Автор слушно виокремлює проблеми, які потребують розв'язання, зокрема, щодо удосконалення процесуальних процедур, пов'язаних з вирішенням конфлікту між батьками щодо визначення місця проживання дитини, розвитку механізмів захисту інтересів дітей у цих спорах з метою забезпечення їх належного виховання обома батьками, розвитку співпраці учасників справи, застосування медіації, визначення гнучких

варіантів вирішення судом спору щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, виконання судового рішення (с. 34 дисертації).

Розглянувши еволюцію правового регулювання порядку здійснення цивільного судочинства у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, Є. В. Синельникову вдалося вперше виокремити етапи еволюції правил (норм) сімейного та цивільного процесуального права, які регулювали на українських землях процедуру вирішення сімейних спорів, зокрема вирішення судами спорів щодо визначення місця проживання малолітньої дитини. Дослідження цих відносин на різних етапах розвитку української державності збагачує це дослідження положеннями, які становлять історико-правовий інтерес і свідчать про національні здобутки в сфері правового регулювання процесуальних відносин щодо вирішення сімейних спорів.

Заслуговують підтримки погляди дисертанта, що запровадження спеціалізації суддів з розгляду цивільних справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей, зокрема справ про визначення місця проживання дитини, є позитивним інструментом на шляху ефективного вирішення цієї категорії спорів, і що ця сфера відносин регулюється не лише законодавством, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї, які зумовлені історично досягнутим рівнем розвитку суспільства (с. 50 дисертації).

Дисертантом надано загальну характеристику цивільного судочинства у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини: визначено цілі цивільного судочинства у справах про визначення місця проживання дитини; встановлено, що справи щодо визначення місця проживання малолітньої дитини розглядаються судом у порядку загального позовного провадження і не можуть бути розглянуті у порядку спрощеного позовного провадження, оскільки важливою при розгляді цієї категорії справ є стадія підготовки до судового розгляду, проведення примирних процедур, заслуховування пояснень батьків дитини та думки самої дитини, коли вона

здатна її висловити, дослідження доказів, зокрема висновків спеціалістів (с. 55 дисертації).

Дисертантом правильно приділено значну увагу розгляду положень про забезпечення найкращих інтересів дитини, оскільки у спорах про визначення місця проживання дітей забезпечення їх найкращих інтересів має першочергове значення. При цьому ретельно аналізуються дисертантом й інтереси батьків, принцип рівності прав та обов'язків батьків, концепція «спільної опіки» над дитиною, «опіка пташиного гнізда», яка є альтернативною формою спільної фізичної опіки над дитиною, доктрина «ніжного віку», доктрина «основного піклувальника».

Оригінальним є висновок дисертанта, що при вирішенні спору між батьками, які припинили проживання однією сім'єю, про визначення місця проживання малолітньої дитини суд наділений повноваженнями застосувати наступні моделі фізичної опіки: 1) спільна фізична опіка з почерговим проживанням дитини у помешканні кожного із батьків за відповідним графіком; 2) визначення місця проживання дитини у певному помешканні, зокрема тому, в якому дитина проживала, з почерговим проживанням у цьому помешканні кожного з батьків згідно з узгодженим графіком; 3) визначення місця проживання дитини з одним із батьків із забезпеченням контакту дитини з іншим з батьків (с. 60 дисертації). Застосування судами цих положень на практиці, про що свідчить проведений аналіз судової практики, є дійсно новітньою тенденцією правозастосування при розгляді судами спорів про визначення місця проживання малолітньої дитини, у формуванні якої брав участь дисертант, що підвищує рівень достовірності сформульованих висновків у дисертації.

Важливе теоретичне та практичне значення мають положення дисертації про те, що при вирішенні спору між батьками, які припинили проживання однією сім'єю, про визначення місця проживання малолітньої дитини у період дії воєнного стану обставини, пов'язані із безпекою дитини та наслідками бойових дій, є істотними та підлягають встановленню та оцінці судом при

вирішенні спору щодо визначення місця проживання малолітньої дитини. У той же час перебування одного з батьків на військовій службі у Збройних Силах України чи інших силових структурах, а також наявність місця для проживання за межами України не можуть виступати єдиними достатніми підставами для визначення місця проживання з одним із батьків (с. 74 дисертації).

Викликає науковий інтерес позиція дисертанта, що у спорах про визначення місця проживання дитини судам слід виявляти та протидіяти поведінці одного з батьків з відчуження іншого з батьків. Відчуженням можуть визнаватися дії одного з батьків, які примушують дитину за відсутності резонних та правомірних причин відмовитися від контактів з іншим з батьків. Такі дії призводять до негативних для дитини наслідків (с. 74 дисертації).

У Розділі 2 «Окремі процесуальні аспекти, пов'язані із пред'явленням до суду позову щодо визначення місця проживання малолітньої дитини» виокремлено матеріально-правові передумови реалізації права на подання позовної заяви про визначення місця проживання дитини, які визначені нормами сімейного законодавства та нормами моралі, а також процесуальні передумови реалізації такого права, які регламентовані нормами цивільного процесуального законодавства (с. 80 дисертації).

Дисертантом обґрунтовано, що матеріально-правовими передумовами реалізації права на подання позову про визначення місця проживання дитини є: відсутність згоди між батьками, які припинили проживання однією сім'єю, при здійсненні ними рівних батьківських прав та обов'язків, зокрема щодо того, з ким із них (з одним із них або по черзі з кожним із батьків) буде проживати малолітня дитина (с. 81 дисертації); малолітній вік дитини (до 14 років) (с. 82 дисертації).

Заслуговують підтримки висновки дисертанта, що процесуальними передумовами реалізації права на суд у спорі між батьками про визначення місця проживання дитини є такі чинники: спір підлягає вирішенню у порядку цивільного судочинства; особа, яка пред'являє позов, та особа, яка є

відповідачем, повинні мати процесуальну право- та дієздатність; відсутність рішення чи ухвали суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, а також відсутність у провадженні цього чи іншого суду справи зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (с. 83-84 дисертації). Дисертант відстоює доцільність запровадження обов'язкової медіації у спорах щодо батьківської опіки та контактів з дитиною як процесуальної передумови звернення до суду з позовом про визначення місця проживання малолітньої дитини (с. 85 дисертації).

Становить науковий інтерес також проведений аналіз міжнародних договорів, в яких визначаються питання юрисдикції спорів між батьками щодо місця проживання малолітньої дитини.

Дисертантом аргументовано зроблено висновок, що основним критерієм, за яким визначається підсудність міжнародних спорів щодо фізичної опіки над дитиною, є близькість суду до дитини. Звичайне місце проживання дитини визначається з урахуванням домовленості батьків щодо визначення місця проживання дитини, зв'язків дитини із конкретною державою, а також інших істотних обставин справи для визначення центру інтересів дитини (с. 93 дисертації).

Заслуговує на підтримку й пропозиція дисертанта, що у справах про визначення місця проживання дитини доцільно запровадити альтернативну територіальну підсудність з наданням позивачу права пред'явлення позову за місцем фактичного проживання дитини (с. 94 дисертації).

Здобувач визначає учасниками справ про визначення місця проживання малолітньої дитини сторони (як правило, батьки (усиновлювачі) дитини), третіх осіб, а також органи та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. При цьому дисертантом відзначається, що сторони у цій категорії спорів можуть заявляти ідентичні зустрічні позовні вимоги з проханням визначити місце проживання малолітньої дитини з одним із батьків.

Крім того, дисертант робить правильні висновки, що сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу (с. 96 дисертації); процесуальне правонаступництво у цій категорії спорів не допускається, оскільки спір стосується особистих прав та інтересів батьків (сторін у справі) (с. 98 дисертації).

Заслуговують підтримки висновки, що при вирішенні цієї категорії спорів суду необхідно визначити найкращі інтереси дитини, врахувати баланс інтересів батьків та інтересів дитини, інших дітей. Отже, суду належить, зокрема, встановити такі обставини як рівень освіченості дитини, прихильність дитини до кожного з батьків, наявність фізичних та емоційних контактів між дитиною та кожним з батьків, чи була забезпечена дитина турботою, гарним доглядом, освітою, стан здоров'я дитини тощо (с. 107 дисертації).

Становлять науковий та практичний інтерес положення дисертації, що у випадку, коли один із батьків під час розгляду справи змінив місце проживання дитини без згоди іншого, доцільно наділити суд правом при визначенні місця проживання з тим із батьків, з яким дитина фактично не проживає, одночасно вирішувати питання про зобов'язання відповідача передати дитину позивачу (с. 112 дисертації).

Важливе практичне значення має виокремлення дисертантом предмету доказування у справах про визначення місця проживання малолітньої дитини (с. 114 дисертації) та виснування, що необхідно враховувати, що виходячи з положень Консультативного висновку Міжнародного суду ООН від 21 червня 1971 року «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії», який полягає в тому, що не можуть визнаватися недійсними всі документи, видані на окупованій території, зокрема про народження, смерть, шлюб, оскільки це може негативно вплинути на права мешканців такої території, національні суди беруть до уваги та оцінюють разом з іншими доказами в їх сукупності вказані документи, видані органами

і установами, що перебувають на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України (с. 116 дисертації).

Дисертант ретельно досліджує особливості доказування та докази за цією категорією цивільних справ, зазначаючи про новітні тенденції в цій сфері, зокрема, аналізує питання щодо діяльності незалежних спеціалістів з питань дитячої опіки, опікунів на один судовий процес.

Заслуговують на підтримку висновки дисертанта: щодо доцільності наділення суду правом призначати психологічну експертизу при розгляді спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначенні місця проживання дитини, зокрема у випадку, коли суд не погоджується із висновками органу опіки та піклування або ці висновки є неповними, суперечать один одному чи іншим доказам у справі (с. 125 дисертації); що згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду, якщо така згода не буде відповідати інтересам дитини та сприяти захисту її прав (с. 127 дисертації).

У Розділі 3 «Процесуальні особливості розгляду і вирішення судом справ щодо визначення місця проживання малолітньої дитини» автор аналізує проблеми вирішення питання про відкриття провадження у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини і аргументує висновок, що доцільно визнати за необхідне зазначення позивачем у позовній заяві про визначення місця проживання малолітньої дитини повного прізвища та імені дитини, її дати та місця народження, місця реєстрації та фактичного місця проживання, номер документу, що посвідчує особу, номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, відомості про наявність або відсутність електронного кабінету (с. 136 дисертації).

Важливими для правозастосовної практики є пропозиції дисертанта, що у справах про визначення місця проживання дитини суд має право вжити таких заходів забезпечення позову, як заборона переміщення (виїзду) дитини за межі України, визначення на період розгляду спору графіку побачень дитини з тим з батьків, з яким дитини фактично не проживає (особливо у

випадку відчуження дитини від іншого з батьків), встановлення обов'язку вчинити певні дії (с. 141 дисертації). Дисертант доводить, що судом може бути застосовано превентивну тимчасову заборону на виїзд дитини за межі України та подальше скасування такої заборони, якщо існує ризик викрадення (незаконного переміщення) дитини, яка має звичайне місце проживання в Україні (с. 142 дисертації).

Розглядаючи особливості підготовчого провадження у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, дисертант доводить, що у цій категорії спорів підготовче засідання є обов'язковою процесуальною формою розгляду судом цивільної справи; суд має право відкладати підготовче засідання, отже таких засідань може бути проведено декілька.

Дисертантом ретельно проаналізовано положення щодо медіації як дієвого способу вирішення сімейних спорів між сторонами конфлікту за допомогою третьої незацікавленої сторони (медіатора) та проаналізовано «Модель Кохема» (дії з міждисциплінарної співпраці), яка була розроблена на початку 1990-х у Німеччині з метою забезпечення найкращих інтересів дитини.

Аналізуючи розгляд справ щодо визначення місця проживання малолітньої дитини по суті, дисертант обґрунтовує, що рішення суду про визначення місця проживання дитини з одним із батьків є підставою для реєстрації місця проживання дитини, тимчасового виїзду з дитиною за звичайних умов з України на строк до одного місяця, стягнення аліментів з другого із батьків на утримання дитини (с. 171 дисертації).

Практичну значущість має висновок дисертанта, що перебування одного з батьків на військовій службі у Збройних Силах України чи інших силових структурах, а також наявність місця для проживання за межами України не можуть виступати єдиними достатніми підставами для визначення місця проживання з одним із батьків. Ці обставини підлягають встановленню й оцінці судом у сукупності з іншими обставинами, встановленими у справі, з

урахуванням принципів рівності прав батьків та забезпечення найкращих інтересів дитини (с. 174 дисертації).

Отже, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є належним, вони відповідають темі дисертації, пропозиції за проведеним дослідженням розроблено на високому науково-теоретичному рівні з урахуванням виявлених проблем правозастосування і спрямовано на забезпечення правової визначеності норм цивільного процесуального права та єдності і передбачуваності правозастосовної практики.

Загалом дисертаційне дослідження Є. В. Синельникова містить низку наукових положень, що мають важливе науково-теоретичне значення і практичну спрямованість. Усі теоретичні положення попередніх дослідників були належним чином критично оцінені автором, висловлено власне бачення тих чи інших питань з проблематики дисертаційного дослідження, проаналізовано ретельно нормативну базу, правозастосовну практику, доктринальні джерела і на цій підставі розроблено пропозиції з удосконалення чинного законодавства України щодо вирішення спорів про визначення місця проживання малолітньої дитини та виконання судових рішень про визначення місця проживання малолітньої дитини.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Є. В. Синельникова полягає в тому, що висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в науково-дослідній роботі, в правотворчій та правозастосовній діяльності, в освітньому процесі. Наданий до дисертаційної роботи Додаток Б підтверджує, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при вирішенні судами в порядку цивільного судочинства спорів стосовно дітей.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації Є. В. Синельникова відображено у восьми наукових публікаціях, з яких чотири наукові статті опубліковано у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук,

опубліковано четверо тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує апробацію матеріалів дисертації.

Аналіз тексту дисертації свідчить про **відсутність порушення автором академічної доброчесності**. Дисертаційна робота Є. В. Синельникова свідчить про ґрунтовне опрацювання ним чинного законодавства України та іноземних держав, матеріалів правозастосовної практики України, практики Європейського суду з прав людини, Резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи. Джерельна база дисертації включає 232 найменування використаних джерел, що є достатнім для виконання поставлених завдань. У дисертаційному дослідженні автором зроблено посилання на наукові роботи інших дослідників у разі наукової дискусії щодо їх пропозицій, тверджень, висновків, дотримано вимоги законодавства про захист авторських прав, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності. В роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату чи інших проявів академічної недоброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи виконану наукову роботу Є. В. Синельникова, варто зазначити, що дисертація містить деякі положення, висновки, пропозиції, які відображають спірні теоретичні погляди або суб'єктивне сприйняття їх автором, тому можуть бути предметом подальшої наукової дискусії під час публічного захисту дисертації, а саме:

1. На с. 53 дисертації дисертант оперує такими поняттями як «фізична опіка», «юридична опіка», зазначаючи, що «Фізична опіка означає вирішення питання, де саме (з ким з батьків) буде дитина проживати після розлучення батьків. Юридична опіка включає прийняття рішень щодо істотних питань виховання і розвитку дитини, таких як освіта, медичний догляд, релігія тощо». Дійсно, для вирішення поставлених у дисертації завдань та обґрунтування зроблених висновків у дисертанта й виникла потреба у використанні нової термінології, яка не вживається національним законодавцем у тому розумінні,

яке надає цим поняттям автор дисертаційного дослідження, проте, вбачається, що такий погляд дисертанта потребує додаткової аргументації в контексті того, що, наприклад, в міжнародно-правових актах (Конвенція про права дитини), в Сімейному кодексі України вживається термін «піклуватися» про дитину, її здоров'я тощо. Дисертант також зазначає в дисертаційному дослідженні про право дитини на піклування обох батьків (наприклад, с. 54 дисертації).

2. Так само викликає питання й *вживання терміну «безпосередній опікун»* (сторінки 24, 114, 131, 185 дисертації). Наприклад, дисертант зазначає, що до предмету доказування у справах про визначення місця проживання малолітньої дитини можна віднести, зокрема, бажання батьків проживати разом з дитиною та бути її безпосереднім опікуном. Вбачається, що такий підхід також потребує додаткового пояснення, оскільки в чинному національному законодавстві України, у тому числі в міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, визначаються права та обов'язки батьків та опікунів, хоча, дійсно, у відносинах представництва батьки є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей. Чи доцільно батьків йменувати безпосередніми опікунами дітей?

3. На с. 82-83 дисертації дисертантом аналізуються спори про визначення місця проживання малолітньої дитини і зазначаються позиції Верховного Суду про відсутність (наявність) підстав для визначення в судовому порядку місця проживання неповнолітнього. У зв'язку з цим хотілося б під час публічного захисту дисертації почути саме *позицію автора дисертації щодо можливості чи неможливості вирішення судом спору про місце проживання неповнолітньої дитини.*

4. Розглядаючи юрисдикцію суду щодо розгляду і вирішення спорів щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, дисертант пропонує компетенцією з розгляду цієї категорії спорів наділити також *суд, у межах територіальної юрисдикції якого має постійне місце проживання дитина,*

враховуючи необхідність отримання висновків органів у справах дітей та місцезнаходження основних доказів, заслуховування думки дитини, застосування медіації тощо (с. 88 дисертації). У той же час на с. 131 дисертації запропоновано статтю 28 ЦПК України доповнити положеннями про те, що спори про визначення місця проживання дитини *можуть розглядатися судом за місцем проживання того з батьків, який переважно здійснює опіку над дитиною (з яким більшу частину часу проживає дитина (діти))*. В аспекті правової визначеності норм цивільного процесуального права та реалізації права на звернення до суду за захистом потребує уточнення положення, хто визначатиме на стадії пред'явлення позову, що дитина проживає більшу частину часу з кимось із батьків.

5. Підтримуючи пропозицію дисертанта, що доцільно запроваджувати обов'язкову медіацію у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, досить *спірною вбачається пропозиція здійснювати її проведення за допомогою офісу медіаційного адміністрування (спеціалістів з питань медіації у сімейних судових справах), створеного при судах* (с. 154 дисертації). Виникає питання щодо узгодження такої пропозиції з положеннями Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-IX.

Попри висловлені зауваження, варто зазначити, що вони не зачіпають концептуальних положень дисертації Є. В. Синельникова, оскільки в своїй більшості стосуються дискусійних питань, не зменшують високого науково-теоретичного рівня проведеного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, її наукову і практичну цінність.

Висновок: Враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертаційна робота Синельникова Євгена Володимировича «Цивільне судочинство у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань

08 «Право», а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки приватного права щодо визначення особливостей цивільного судочинства у справах про визначення місця проживання малолітньої дитини.

Дисертація Синельникова Євгена Володимировича «Цивільне судочинство у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Синельников Євген Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

завідувач відділу науково-правових експертиз

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України

Лариса КРАСИЦЬКА

